

עירובין פ

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה-מחלוקת רב ושמואל

ובתוס', שכתבו טעם פלוגתא. והרשב"א והריטב"א כתבו, דטעמא דרב דכין דהמערב נהנה מזה שלא יאסור חבירו עליו, גמר בדעתיה ומזכה ליה, ובהאי הנאה דמקבל חשיב כמו כסף, ואקני ליה מקום בחצרו, אבל בעירובי תחומין דליכא למערב שום הנאה צריך לזכות ליה בפירוש, ושמואל סבר אדרבה בעירובי תחומין כיון דמפיק האוכל מרשותיה ומנח ליה שם גמר ומקנה, אבל בעירובי חצרות דלא מפיק ליה מרשותיה דילמא לא גמר ומקנה כו'.

2. תוספות עירובין דף פ/א

מעשה בכלתו כו' - פי' בקונטרס דהאי עובדא בתחומין הוה ואע"ג דבחצירות פליגא מתני' עליה דרב תנא הוא ופליג וקשיא דעיקר הקושיא לא היתה אלא מחצירות ומהא לא משני מידי וי"ל דבעירובי חצירות היה המעשה ..

3. ספר מגדים חדשים

לרבי יעקב ברה דבת יעקב. פירש"י אביו לא היה הגון לפיכך לא הזכירו. ובמדר הדורות (בערכו) מביא שמחכר עוד בשבת (ק"ג א וקמט ב), ובירושלמי מע"ש (פ"ה ה"א). והוא דבר חדש דנקרא על שם אמו. והן אמנם דמנינו במשנה"ג (ליק סימן יב) ונמשוה"ג (הרכבי סימן תמא). שכתבו כן על ר' שמעון בן פזי, ורבה בר חנה, ורב שמואל בר שילת ועוד שנזכרו על שם אמוסיהן. החם הטעם משום שהיו נשים משונות ע"ש. אבל שיקרא על שם אמו משום שאביו לא היה הגון, לא מנינו דוגמנו בחלמוד. וכעין זה נמצא רב מרי בר

שיקרא על שם אמו משום שאביו לא היה הגון, לא מנינו דוגמנו בחלמוד. וכעין זה נמצא רב מרי בר רחל, ונקלח מקומות נקרא רב מרי ברה דבת שמואל, ופירש"י בברכות (טו א) לפי שהורמו שלא בקדושה היה, שנת שמואל נתעברה ממנו בגיטתו ע"ש. ועיין בברכות (סה ב) אמר צאלי א"ר יעקב ברה דבת שמואל. ונדק"ם שם הגויסא ברה דבת יעקב, והוא המחכר בשמעטין.

4. תוספות עירובין דף פ/א

אמר רב נחמן נקיטינן אחד עירובי תחומין ואחד שיתופי מבואות צריך לזכות - וכן הלכה וכן פסק בשאלתות בפרשת ויהי בשלח דכולם צריכין לזכות עירובי תחומין וחצירות ושיתופי מבואות ועירובי תבשילין ...

5. ספר יד בנימין

דף פ' ע"ב בגמ' שאני החם דליכא מחיצות, פירש"י ז"ל דמבוי מגולה ואינו נוה לשומרו הילכך כופין אותו אבל להמיר בטלטול לעולם אימא לך דבעי דעם עכ"ל. פי' אבל בעלמא דאיכא מחיצה וכל השאלה לענין להמיר בטלטול כלומר ע"י עירוב לעולם אימא לך דאין כופין.

והתוס' בשם ר"ת פי' בענין אחר עיי"ש, וכנראה דלא יחא לי' בפירש"י ומטעם שהקשה בריטב"א דמאי גנות איכא צלא לחי וקורה ומה שמירה איכא אם יהי כבר למי וקורה, (ויעו' בחוס' רבינו פרץ דמפרש שמפרש כוונת רש"י כעין פי' החוס' שמחלקי בין טלטול

שם בגמ' ל"א מנד שאני מיבוח אלו אין להם
 הצנה וכבר הגיה בחשו' נו"צ
 מהדו"ם חשו"מ סי' ל"ט, וכן צביאור הגר"א
 או"ם סי' שפ"ו דל"ל "צב"ד שאני", והוא לפי
 המבואר בשו"ע שם והוא מהרב המגיד ר"ש
 פ"ה מהל' עירוב דלף צאינו רגיל כופין אותו
 צ"ד לערב, וע"ע נו"צ במשנה שם שהביא
 בשם הגאון מוהר"י צרלין ז"ל שגורם "חצר"
 שאני, וב"מראה הפנים" לירושלמי כאן הל' י'
 מגיה "מזר" שאני עיי"ש. וכן הגיה בהגהות
 הגאון מהר"י בכרך ז"ל על הש"ס.

ואולם ראיתי לגדול א' הגאון צדורו מוהר"א
 מרגליות ז"ל בחשו' "בית אפרים" חשו"מ
 סי' מ' (צ"ח בהגהותיו "יד אפרים" לשו"ע סי'
 שס"ז) שז' ליישב גי' הספרים שלפנינו "מנד"
 שאני יעיי"ש שפי' שהוא מלשון חוק ושמינה
 מדכחיב ה' סלעי ומלודמי, וכן מלאטו צד"ה י"א
 ושם דוד במנד, ולפי"ז הוא כעין מ' הראשון
 שבגמ' והמילוק הוא רק בהלשון וכמו שמיני
 הרבה פעמים בש"ס דליכא נפק"מ בין צ'
 התיוריים אלא בהלשון וכו' עיי"ש.

7. שו"ע אורח חיים - סימן שסז

(א) אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפי' אם מיחה בה שלא לערב ואפי' אין רגיל לערב עמהם. וה"מ כשאוסר עליהם, כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר; אבל אם הוא פתוח לשתי חצרות, באחת רגיל לצאת ולבא תדיר שאוסר עליהם, ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא, ברגיל, שאוסר, מערבת שלא לדעתו אפי' אינו רגיל לערב, וכשאינו רגיל לצאת ולבא נמי אע"פ שאין אוסר, אם רגיל לערב עמהם מערבת שלא לדעתו; אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם, אינה מערבת שלא לדעתו. וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש, אפי' אם אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר, מערבת שלא בידיעתו דמסתמא ניחא ליה; אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו. ואם אין הבעל והאשה בעיר, יכולים בני הבית לערב שלא בידיעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר א'; ואפילו אם היה פתוח לשתי חצרות, אם הוא רגיל לערב באחת מהם מערבין עליו, אבל אם אינו רגיל לא. אבל בני החצר אין יכולים ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת אחד מבני הבית, אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם. וי"א דאין אשתו מערבת אלא שלא בידיעתו, אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם, לא. ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה, בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו. ואם אינו רגיל אינם יכולים ליטול ממנו בעל כרחו אבל היו כופין אותו בבית דין לערב עמהם: הגה - מי שאינו רגיל לערב, ועירב עם בני החצר וחזר מעירובו, צריך לחזור ולזכות; אבל אם רגיל לערב הוא עירוב בעל כרחו (הרא"ש פרק הדר):

8. משנה ברורה סימן שסז

(א) אשתו של אדם וכו' - מפני שאשתו כגופו והקילו אפילו כשמיחה בה משום שחששו חז"ל שמא יתכוין להקניט את הדרים לאסור עליהם:

9. תוספות עירובין דף פ/ב

אבל קורה כתותי מכתת שיעוריה - אע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו וה"ר אברהם פירש לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי ובלבד שלא יהו ניטלות ברוח ואין להקשות מהא דפסלינן לולב של אשירה אפילו ביו"ט שני דמשמע דכמאן דליתיה דמי דגבי לולב של מצוה החמירו וא"ת דמכשרינן לעיל סולם של אשירה אע"ג דבעי רחב ד' ולא אמר מיכתת שיעורא כמו קורה ואור"י דהתם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסורא דאשירה אבל קורה הצריכו חכמים שיעורא של חשיבות:

10. שערם מצויינים בהלכה

אלא שיעור זוטא לא אמרינן ביה כתותי מיכתת שיעורא, כמו בקורה, דלא החמירו בו. והקשה בבית מאיר (יו"ד סי' שסג) הא עכ"פ אסור בהנאה, ותיירץ דכיון דאין משתמשין בה מידי, אלא שעל ידה נעשה המקום כמו רה"י ונהנה על ידה, זה לא חשיב הנאה. ובהגה' רא"מ הורו"ץ כתב, דגם בית של ע"ז יש לו דין רה"י.

דף פ: עושין לחי אשרה כו'. כתבו התוס' (ד"ה אבל קורה) דבלחי שאין בו

11. ספר יד בנימין

במשנה נחמט האוכל מוסיף ומוכה וא"ס להודיע (נגמ' מצואר דבמין א' אפי' כלה לגמרי א"ס להודיע וצב' מינים היכי דנחמטט א"ס להודיע), נחוספו עליהן מוסיף ומוכה וצריך להודיע. ש' הר"ר יונתן ז"ל דמירי הסוגיא במערב משלהם אבל משלו א"ס להודיע בכל עמין בין צבא לערב ממין אחר היכי שכלה הראשון בין צב' מינים היכי שנחמטט וצין בניחוספו דירין ואפי' צחלר שבין צ' מצואות וכדצואר להלן, וכ"ה דעם הסוד ושר"ע רש ס' שס"ט, וכ"כ צב"י שכ"ה שטם רש"י ז"ל וכדמוכה מפשטות לשון רש"י במשנה יערי להלן.

אבן מפי ר"ח ז"ל בסוגין מצואר דאירי במערב משלו ואפי"ה צבא לערב היכי שכלה ממין הראשון או בניחוספו דירין צריך להודיע, וכ"מ מהרמב"ם דצחלר הפסוח לב' מצואות דצריך להודיע אפי' במערב משלו, וכ"מ בעצוב"ק להרשב"א ז"ל דכל סוגיא הגמ' מירי במערב משלו ואפי"ה צריך להודיע, והוצא כ"ו צביא"ה"ל שס ד"ה ואס.

12. ספר יד בנימין

שם במשנה כמה הוא שיעורן (פי' של עירובי חצירות ושיחופי מצואות, לרוב המפרשים ועי' להלן), בזמן שהן מרובין (כלומר שהן מי"ח אנשים ומעלה — גמ') מוזן ב' סעודות לכולם וכו', פי' דשיעור מוזן ב' סעודות דבר חשוב הוא וכמו שפי' הר"ר יונתן ז"ל וכן עי' בחור"ט, ולכן מהני אף שאין מגיע שיעור גרוגרת לכא"ל, אבל בזמן שהן מועטין כלומר שהן פחות מי"ח אנשים או צריך שיהא עכ"פ גרוגרת לכא"ל ומהני אף שלא יגיע לשיעור מוזן ב' סעודות.

אלא גבי שיחופי מצואות משמע דבעירובי חצירות לא צבי האי שיעורא אלא סגי בככר שלם וכמש"כ מפרשי הרמב"ם ז"ל, (ולפי"ז נראה יותר נכון לגרוס כמה הוא "שיעורו" וכמו שהוא במשניות), וכן יערי במאירי וברע"ב דלהרמב"ם עירובי חצירות אין לו שיעור אלא סגי בככר שלם, (וע"ע בס' "עבודת עבודה" שהציא בשם אזה אחרונים דגם להרמב"ם דעירובי חצירות אין לו שיעור הי"מ כשגובין פת אבל כשגובין קמה צבי שיעורא הני"ל). וע"ע מה שהבאנו לקמן במשנה (צד"ה ולא אמרו) בשם החור"ט. (ולענין שיחופי מצואות היכי שצב לשחק בין שיעורו צב' רביעית שהוא שיעור כמזון ב' סעודות כמצואר לעיל צב' ככל מערבין דף כ"ט. וכ"ה ברמב"ם פ"א הלי"א ובשר"ע ס' שפ"ו סעי' ו', ועי' בזה ברמב"ם בסוגין).

והנה לרוב המפרשים והפוסקים מירי האי שיעורא בין לענין שיחופי מצואות ובין לענין עירובי חצירות, ואולם מדברי הרמב"ם ז"ל צב"א מהלי עירוב שלא הזכיר האי שיעורא

13. שערות מצויינים בהלכה

משנה כמה שיעורו מוזן שחי סעודות לכולם. הטעם בזה, משום שזהו מוזן ליום אחד כדתנן במס' פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מוזן ב' סעודות לא יטול מן התמחוי, ואפי' בשבת דצריך ג' סעודות. דאמר רע"ק במס' שבת (ק"ח). עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. ועי' בתוס' יו"ט לקמן (פ"ח מ"ב).

14. שערות מצויינים בהלכה

כגרוגרות לכל אחד ואחד. פי' לכל בעה"ב שבכל בית ובית, כ"כ ברבינו יהונתן ובמאירי ובשלט"ג בשם הרי"ז. אבל בפי' ר' חננאל ובפיהמ"ש להרמב"ם כתבו ליי"ח בני אדם. ובשר"ע (אור"ח ס' שסח ס"ג) כתב בסתם. ועי' בכף החיים (שם אות יד).

שם במשנה ולא אמרו לערב נחירות אלא כדי שלא לשכח את החינוקות. מבואר מפירש"י ז"ל שהוא המשך דברי ר' יוסי וה"ק דלכך יש להקל בשיירי עירוב משום שכבר נשתכחו, וכל הענין של עירובי חירות הוא רק כדי שלא תשכח חרות עירוב מהחינוקות הלכך מקילין ב' בשיירי עירוב, וכן יעוי' בפי' הר"ר יונתן ז"ל שהוסיף עוד דלכך מקילין כיון שעכ"פ השימוץ קיים, וה"ה כשהשימוץ נחמטט נמי כבר היכי שהעירוב קיים, ויעוי"ש דלפי"ז לא מקילין הכי בחצר שאינה פתוחה למבוי או בחצר שלא נשתכחה במבוי כיון דליכא שימוץ.

ועי' נמי במג"א סי' שס"ח הובא במשנ"ב ס"ק ט"ו דהאי דינא דנשמירי כבר נאמר רק בזמן הש"ס שהיו מערבין עירובי חירות ושימופי מבואות כל א' בפ"ע משא"כ לדין שנהגין לעשות עירוב ושימוץ ביחד יח' באמת פסול לשכח שני, ומקור ד"ז מבואר ברבינו יונתן הנ"ל וכמו שכבר כ' בציאוה"ל.

ואולם ב"מאירי" הביא דיש חולקין וס"ל דאפי' נחמטט גם מהשימוץ וגם מהעירוב כשב' וכן יעוי' בציאוה"ל שדייק כן מהטור שפוסק דקומחין על שימוץ במקום עירוב והכא פוסק דשירוי בכל שהו, וכ' שר"י מלשון הרשב"א נענוה"ק שהעתיק בסתמא ולא חילק דמירי כשה"י השימוץ קיים, וז"ל שהם יפרשו מתני הא' ואלא אמרו לערב נחירות אלא כדי שלא לשכח את החינוקות היינו כדפירש"י לעיל מ"ו ע"ב דעיקר עירוב בתחומין, וה"פ לפי"ז כיון דעירוב חירות ושימופי מבואות אינם עיקר עירוב הלכך מקילין ב' בשיירי עירוב דכשר.

16. שערים מצויינים בהלכה

כמה הוא מרובין שמונה עשרה בני אדם. יש לדקדק דהא איחא במס' גיטין (מו.) וכמה רבים שלשה, נוע"י מש"כ לעיל עה:}, ואפשר שיש לחלק בין לשון רבים ובין לשון מרובין.

17. ריטב"א על מסכת עירובין דף פ/ב

... והיכא שבאו לשתף במבוי במשקים כתב הראב"ד ז"ל דבעי' רביעית לכ"א וא' כשיעור הוצאה בשבת וכשם ששיעורו באוכל בגרוגרת והיינו דקתני במתני' דגרוגרת לכ"א ואחד להוצאת שבת דאלמא שיעור עירוב תלוי בשיעור הוצאת שבת והא דקאמר רבה בפ' הדר ליקני מר רביעיתא דחלא בחביתא רביעיתא לכל חד וחד קאמר ומיהו אם ערבו ביין שיעורו לכ"א וא' ברובע רביעית בחמרא דדרי על חד תלת מיא שאם ימזגנו יעמוד על רביעית ואי לא דרי הכי צריך יותר עד כדי מזיגת רביעית ע"כ תורף דבריו ז"ל ויש תימא גדולה בדבריו ז"ל שנראה שאינו מחלק בזה בין מועטין למרובין וזה למה והלא אע"פ ששינונו כגרוגרת לכ"א וא' להוצאת שבת לא נאמר אלא למועטין אבל כשהן מרובין די לכלם בשתי סעודות ואפי' הם ששים רבוא והנכון בעיני רבותי שאם ערבו במשקין אם יש בו כדי שיספיק לשתי סעודות של אדם א' משתתפין בו אפילו לאלף והילכך ביין שתי רביעית יספיק לכלם שכן שיעור לשתי סעודות כדאיתא בפרק בכל מערבין לענין עירובי תחומין וכל שהבעלי בתים הם מועטין נוטלין לכ"א כשיעור הוצאת שבת כל זמן שלא יעלה הסך לשתי סעודות כעין שאמר באוכלין כי שנו חכמים באוכלי

18. ספר פרדס יוסף על ספר בראשית פרק יח פסוק יז

... ובמדרש [ב"ר מ"ט, ב] המכסה וכו' אמר ה' ערובי חצרות גליתי לו, למחר הפוכה של סדום ולא אגלה לו, ותמוה. וראיתי לפרש דאיתא בעירובין [כ"ו ע"ב] בכל מערבין ומשתתפין חוץ ממים ומלח, ובירושלמי [עירובין פ"ג ה"א דף ט"ו ע"ב] מפרש משום דיש בהם קללה, מים מבול, ומלח אשתו של לוט נצייב מלח. וזה הפירוש עירובי חצרות גליתי לו, וא"כ מוכרח אני לגלות לו הפוכה של סדום, משום שנולד עתה דין חדש לעירובי חצרות שמעתה אין מערבין במלח משום אשתו של לוט. ועיין עוד בספר שערי תורה (דף קלז):

19. המאירי על מסכת עירובין דף פ/ב

ועכשו שנהגו לערב בתחלת השנה לכל שבתות השנה וכשנתוספו דיורים אין חוששין להם כתבו גדולי הדור שמתחלה מתכוונים לזכות לכל הבא ואף על פי שהוא כעין מקנה למי שאינו בעולם בעירוב הקלו וכן אף על פי שאין נותני העירוב מזכין להם בפי' דעת צבור הוא על המנהג וכבר נהגו לזכות בעירובם לכל הבא ומעתה כל שיש שם מזון שתי סעודות או כגרוגרת לכל בין לישנים בין לנוספים אין צריך להוסיף מחמת הדיורים הבאים ומ"מ הם כתבו שאם נתמעט האוכל קודם שנתוספו צריך להוסיף מחמת הדיורים הנוספים שלא אמרו סוף עירוב בכל שהוא אלא לאותם שהי' להם בתחלת העירוב כשיעור אבל אלו שלא היו שם בתחלת העירוב צריך להוסיף בשבילם בשעה שנתוספו כך כתבוה גדולי הדור ונראין הדברים: